

ő maga is láthassa el az „adó” szerepét (azaz pl. szerkesszen kérdéseket is!), sőt elengedhetetlen olyan szituációk teremtmése is, ahol a tanuló nemcsak vele egykorúakkal, hanem felnőttekkel is kommunikál. A kommunikáció-elmélet vívmánya, hogy már nem kell tanulóinknak „szép, kerek, egész mondatokat” mondaniuk, hanem – ahogy az a mindennapi élet gyakorlata – elfogadhatjuk az egyszavas válaszokat, sőt alkalmazásukat szorgalmazzuk.

A jegyzet másik – igen nagy – érdeme, hogy épít (és gyakran utal) a hallgatók anyanyelv-tanításgyógyászati és orosz és szovjet gyermek- és ifjúsági irodalmi ismereteire. (Itt jegyzem meg, hogy az orosz nyelvű órávezetési kifejezések gyűjteményének ebben a jegyzetben volna a helyük, nem pedig az ugyancsak Horgosi Ödön által szerkesztett Orosz és Szovjet gyermekirodalmi olvasókönyvben, Tankönyvkiadó, Budapest, 1977.) Az anyanyelv-tanításgyógyászati keretén belül megszerzett ismereteket (globális olvasástanítás, olvasás-, írásgyakorlási módok stb.) gyakran aktivizálhatják a hallgatók (a tanítók) oroszórákon is. Az orosz módszertan keretében utalni ezekre ugyanúgy elegendő, mint a jelöltek pedagógiai, pszichológiai ismereteire. Az orosz szakkollégium tárgyai közül természetesen a gyermek- és ifjúsági irodalommal való-sítható meg legjobban a koncentráció, bár nem értek egyet Horgosi Ödönnel a tekintetben, hogy az alsó tagozaton sikerrel alkalmazhatók Usinszkij- és Tolsztoj-mesék a tanulók hallás utáni megértésének fejlesztésére (89. old.). Szerpe- l a jegyzetben az ún. „fonetikai minimum” kérdése. Meggyőződésem, hogy ilyen nincs, és nem is szabad ilyen korlátokat („követelménye- ket”) támasztanunk a tanulókkal szemben! Meg kell követelnünk a kisiskolásoktól (hiszen tölük lehet igazán!) a maximumot fonetikai tekin- tetben. Az alapok lerakásánál adott engedmény (a „fonetikai minimum”) később csak igen nagy erőfeszítésekkel küzdhető le. Nem vagyok híve továbbá annak sem (játékoság ide vagy oda), hogy a tanár helytelen szerkezeteket mondjon helyesekkel vegyítve, s a tanulóknak kelljen ki- választaniuk a helyeseket (122. old.). Hangoz- zék csak el a helyes nyelvi forma a tanár részéről – a tanulók úgyis eleget vétenek! Öröndetes, hogy az órávezetési kifejezések kapcsán (jelen- tés, a tanár megszólítása stb.) a szerző küzd az évtizedes rossz magyar beidegzettségek el- len – kár, hogy az egyik órávázlatban mégis szerepel a „dokladivajet” kifejezés (217. old.). (Bár itt a szó a tanítási anyag új lexikai egy- ségeként szerepel.).

Összességében elmondható dr. Horgosi Ödön jegyzetéről ugyanaz, amit ő a Banó-Kosaras- szerkesztette módszertankönyvről írt: hézagpótló mű. Eddig Magyarországon nem jelent még meg ilyen nagy lélegzetű, összefoglaló munka a kezdő fokon történő orosznyelv-oktatással kap- csolatban. Javasolható, hogy e könyv ne csak

a tanítóképző, hanem a tanárképző főiskolák kötelező irodalmának jegyzékében is szerepel- jen, és legyen minden gyakorló – alsó tagoza- tos – szakember könyvespolcának is nélkülöz- hetetlen darabja.

Egységes jegyzet, kézirat. Tankönyvkiadó, Bp., 1982.

Rózner Katalin

D. N. ANTONOVA-M. I. SCSETYINYINA.

FONETIKA

(Izd. „Russzkij jazik”, Moszkva, 1982)

Fekete-sárga-fehér borító, rajta 4 ábra – ar- tikuláló tanulókkal. Ezzel a külsővel jelent meg nemrég nálunk is Gyina Nyikityicsna An- tonova és Marija Ivanovna Scse- tyinyina FONETIKA-ja, ami lényegében már több úton is eljutott azokhoz az orosz- tanárokhoz, akik szakirodalmat is olvasnak. A könyv formájában kiadott anyag 3. kiadása ki- sérletti jellegű előpróbálkozásaival a „Russzkij jazik za rubezsom” hasábjain találkoztunk elő- szőr (1975/1. 4.; 1976/3.; 1977/2. 4. és 6.; 1978/3. szám), kitűnő hangosított mellékletek- kel együtt.

1975-ben a külföldi orosz tanárok továbbkép- zése céljából adta ki az egész anyagot a moszkvai Puskin Intézet, s azóta is több ki-adásban jelent meg a hasznos hangosított anyag, amely nem alapkurzus, hanem ún. korrek- ciós kurzus lényegében.

Az ortoépiái ajánlásokat illetően a szerzők szigorúan tartják magukat az ún. moszkvai fo- nológiai iskola tanaihoz, amit a felhasználó iro- dalomra való hivatkozás is egyértelművé tesz (5. p.). Ehhez a szerzőknek lényegében joguk van, de szabadon megjegyeznünk, hogy ezzel korántsem vonható kétségbe a leningrádi fono- lógiai iskola léte, illetve kompetenciája nyilat- kozni egy-két fonológiai-ortoépiái kérdésben.

Az intonáció tárgyalásakor és bemuta- tásakor a szerzők Je. A. Brizgunova immár „standard műve” („Zvuki i intonacija russzkoj recsi”) legújabb kiadását akceptálták (IK-1-7 típusról szólnak), ami – többek között – M. I. Matuszevics kritikai megjegyzései hatására is módosult (Vö. M. I. Matuszevics: Szovremennij russzkij jazik. Fonetika, M., 1976, sz. 244.).

A bemutatott gyakorlatok igen változatosak metodikai szempontból: a szó, a szókapcsolat és a mondat szintjén történik a korrekciós igé- nyességű gyakorlás. Van itt prózai szöveg és vers, de – nagyon helyesen – egy-két közis- mert dalt is felhasználnak a szerzők az orosz kiejtés bemutatására (pl. Gena krokodil dala. 28. p.: Ivuska, 104. p.). Egy viszont biztos: a beszéd és a zene ejtésstílus (s főleg az in- tonációja) közelről sem azonos...

Antonova és Scsetyinyina gyakorlati anyaga ún. általános kurzus, ami azt jelenti, hogy általában a *külföldiek* számára készült (nevezetesen az orosz tanárok számára!), vagyis *nem speciális kurzus*.

A kétségtelenül nagy hozzáértéssel készített, hangosított anyaggal ellátott kurzussal kapcsolatban csupán néhány elméleti-metodológiai megjegyzésünk van:

1. Nincs fixálva egyértelműen, hogy milyen *e j t é s t i l u s t* képviselnek a szerzők az anyag „adagolásakor”, bár az ajánlások láthatóan az ún. neutrális ejtésstílust asszociálják, s ez nem is lehet néha vitatéma...
2. A szerzők egyik helyen megkérdőjelezik az orosz [j] lágy mássalhangzói mivoltát (7. p.), másutt viszont gondolkodás nélkül „becsorolják” a lágy mássalhangzók sorába („jajco; javlenyje”, 42. p.).
3. Egy-két kérdésben a szerzők nem akceptálják a kettős alakok (variánsok) meglétét, ami helytelen. A „poema” szóban a szerzők által hivatkozott Avanyeszov-munka is megengedi a rövid [o] ejtést (vö. R. I. Avanyeszov. Russzkoje lityeraturnoje proiznosenyije, izd. 5. M., 1972, sz. 167.).
4. Nemcsak a „*csto; cstobi*” szavakban ejt az orosz [st-]t (40. p.), hanem a „*csto-to; csto-nyibugy; koje-csto; nyi za csto; nyé za csto*” szavakban is (vö. Avanyeszov idézett műve 145. lapját!).
5. A „Szkolko knyik na polke?” mondat átírása azt mutatja, hogy a szerzők szerint a [g] zöngétlenedik (77. p.), pedig ez itt lehetetlen: a) a beszédsszünet hiánya! miatt; b) a szonorikus orosz [n] nem zöngétlenít, hiszen maga is zöngés, mint az orosz [g]!
6. A „prazdnyik” (= ünnep) főnévben a [z] nem kemény, mint a szerzőknél (107. p.). hanem lágy, mint pl. az idézett Avanyeszov-munkában (148–149. p.). A szerzők a könyv más helyén ezt akceptálták is (111. p.).
7. Mivel a szerzők „kikapcsolják” a korrekciót végző tanárok anyanyelve fonológiai rendszere sajátosságainak vizsgálatát, az egybevetéseket a „tanulókra” bizzák, akik azt a megfelelő szinten és hozzáértéssel vagy elvégzik, vagy sem... Pedig ez azért is kívánatos lenne, mert manapság a fonetikai korrekciók elvégzése igen komoly nyelvészeti, pszicholingvisztikai és egyéb ismeretek meglétét és gyakorlati igényességű alkalmazását kívánja meg. Főleg akkor, ha „mélyen gyökerező” nyelvtipológiai kérdésekhez kapcsolódó hibák korrigálásáról van szó mind a szegmentális, mind a szupraszegmentális elemek vonatkozásában.
8. A szerzők a magyarázataik során homályban hagynak egy sor olyan fogalmat, ami nélkül aligha várható optimális eredmény a korrekció területén (pl. ortoépiai norma; fo-

netikai hiba; fonológiai hiba; optimális approximáció; akcentus; imitáció – tudatosítás stb.).

9. A hangsúlynak az előjáróra való „áttolódása” eseteit (pl. „na béreg – ná bereg”) elnagyoltan tárgyalja a könyv, pedig itt kellene a komoly segítség a kritikus esetekben a külföldön tanító orosz tanárnak. A kérdésnek különben komoly szakirodalma is van (vö. pl.: K. Sz. Gorbacsevics. Variantnoszty udarenijija v predlozsnih szocsetanyijah, RJAS 1972/6. 20–24. p.).
10. Az orosz fonetikák – a sorrendiséget tekintve – vagy a magánhangzók tárgyalásával kezdtek a fonetikai anyag tanítását, vagy a mássalhangzók. Az utóbbit az indokolja, hogy az orosz nyelvben a mássalhangzóké a domináns szerep (34–37 mássalhangzó-fonéma) a magánhangzókhoz szemben (5 vagy 6 fonéma), jöllehet az utóbbiak a szótagalkotók. Antonova és Scsetyinyina Fonetikája új (és vitatható) úton jár, amikor „megkeveri” ezt a sorrendet, de még az intonációval is „elegyíti” a kapott „koktél”...

Mindezen megjegyzések ellenére – a könyv sok pozitívuma miatt – figyelemre méltónak találjuk Antonova és Scsetyinyina könyvét, amely gondolatébresztő is sok vonatkozásban.

Dr. Hajzer Lajos

DR. KERÉKGYÁRTÓ IMRE:

A nevelés tudatosan vállalt vakmerőség

Egyéni hangvételű, művészi igényű pedagógiai mű jelent meg Kerékgyártó Imre tollából a Tankönyvkiadó gondozásában. Olyan szerző fogalmazta meg mondanivalóját, aki egy sajátos magaslatról képes rálátni a nevelési folyamatra; a gyermekre, a pedagógus hivatására, a nevelésre.

„Kényes kérdés mások életébe beleavatkozni” – indítja a szerző művének alap gondolatát William Sommerset Maugham egyik elbeszéléséből „kölsönvett” idézettel. S kétszáz oldalon keresztül izgatott feszültséggel állítja középpontba a pedagógusok társadalmi helyzetéből, választott élethivatásukból determinált feladatát: azt a „vakmerőséget”, amely az egyszeri megismételhetetlen élet, a gyermeki személyiség fejlesztését hivatott szolgálni. Ezt a gondolatot, ezt a felelősségteljes pedagógusi hivatást járja körbe a szerző, ennek érdekében mozgósítja kiemelkedő tájékozottságát: az irodalom, a neveléstörténelem, a pszichológia, a nevelésszociológia világából.

Úgy vezet bennünket mindig más-más területére ennek a szép feladatnak, hogy egyetlen pillanatra sem találjuk „unalmasnak” az egyetlen témát. Úgy szerkeszti, komponálja tudatosan mondanivalóját, mint egy tökéletes ze-